

Vývoj společnosti a kultury

Společnost – Způsob organizace společného života lidí na určitém místě v určitou dobu

- výrazně proměnlivá
- v delším časovém horizontu jsou změny obrovsky vidět.

Sociologie se obvykle zabývá spol. moderní, ale popíšeme velmi stručně jiné typy společností, je na tom dobře vidět, že to, co považujeme za automatické, je ve skutečnosti relativní.

Znalosti o jiných kulturách – nabourávají představu o „lidské přirozenosti“

- velmi často se objevuje v politických debatách (přirozenost soukromého majetku)
- častý argument morálních náboženských debat (nějaké jednání neodpovídá lidské přirozenosti (formy rodinného soužití, sexuální praktiky)
- možná neodpovídá kulturní přirozenosti, pro členy dané kultury to není normální, ale téměř jistě někde jinde to normální je.

První setkání s jinou kulturou – zpravidla pocit zásadní odlišnosti, a často vlastní převahy (*číst malý velký muž*)

exkurz – Kargokult, evropské obchodní styky s Čínou

V rozmanitosti kultur možno vymežit několik základních typů:

ARCHAICKÉ KULTURY (preliterární)

Lovci a sběrači:

nejstarší typ společností, dnes se prakticky nevyskytuje, rozhodně ne v původní podobě.

nepěstují ani nechovají, živí se lovem a sběrem plodů

nutnost kočování, ale po poměrně malém území

skupiny malé (30-40)

prakticky neexistence nerovnosti – nemožnost přepravovat s sebou majetek

jen zárodky mocenské organizace – kolektivně přijímaná rozhodnutí, kdo nesouhlasí, může se odpojit.

obvykle nevelká agresivita vůči okolním kmenům

většina aktivit soustředěna kolem rituálních činností

možná společnosti „prvotního blahobytu“ – málo osob = málo práce,

neshromažďování majetku.

dnešní situace – od 19. století zběsilá kolonizace světa, vnik do prostoru těchto kultur.

- vnesení cizích hodnot
- násilné vnučení jiné společenské organizace
- nepochopení kulturní odlišnosti (uzavírání smluv s náčelníky a očekávání jejich dodržování)
- ústí to ve zřizování rezervací pro tyto společnosti.

- snaha umožnit jim zachování jejich vlastního stylu života
na druhou stranu nemožnost, protože:
- nenásilný vliv bohaté západní kultury (médiá – viz rozkladný vliv televize na skupinový život)
- kulturní vzorce a tradice již přerušeny, nelze dobře obnovit

otázky, které je potřeba pokládat: kdo o rezervace stojí?
co jejich obyvatelům přinášejí?
co jim berou?

pastevci a zemědělci:

objevují se hojněji zhruba 10 000 let BC (neolitická revoluce)

- objev, že lze něco pěstovat a chovat.
- výrazně mění uspořádání společnosti
 - vzniká kumulovatelný majetek
 - zemědělci se usazují
 - stálejší zdroj potravy, možnost rozsáhlejších

společností

- vzrůstá význam manuální práce

pastevci a zemědělci často v konfliktu

- konflikt zaznamenán v Bibli (Kain a Ábel) – Izraelci typicky

pastevecká společnost

TRADIČNÍ KULTURY (tradiční státy, neprůmyslové civilizace)

- nejdřívější zmínky asi 6000 BC (přední východ)

- rozvoj měst, veliký vzrůst majetkové nerovnosti, koordinace
- spojeno s vynálezem písma
 - možnost organizace
 - možnost tvořit dějiny
 - rozvoj abstraktního uvažování, vědy

- velká dělba práce mezi zemědělci (většina) a válečníky, kněžími (malá

menšina)

- otrokářství
- rozvoj profesionální armády, agresivita vůči okolním státům.

STUDENTSKÝ ÚKOL:

Příklady archaických, tradičních společností

MODERNÍ SPOLEČNOSTI

- tvoří přesné celky v rámci národních států
- dělba práce mnohem rozvinutější než kdy dřív (specializace a profesionalizace)
- roste efektivita, roste vzájemná závislost
- mnohem větší moc státu
- urbanizace

- industrializace (industriální společnost – tam, kde většina lidí pracuje v průmyslu)
 - umožňuje nevídaný technický rozvoj
- moderní společnost vojensky i hospodářsky nesmírně silná
 - podmanění si ostatních vojensky (kolonizace) – Amerika, Afrika
 - hospodářské převálcování kolonizace – doprovázena poměrně arogantní myšlenkou, že nové území mohou kolonizátoři zabrat pro své státy (nejen pro svou potřebu, ale i pro blaho ovládaných)
 - kolonizátoři tvořili leckde i většinu obyvatel (Austrálie, USA)
- rozšiřování západního způsobu života na celou planetu

20. století – počátek: jeden mocenský blok Evropoamerický, a na něm závislé ostatní části světa

po WWII: rozdělení tohoto bloku na dvě části: západní a Ruský – ostatní části světa závislé na jednom z nich.

Odtud rozdělení

První, druhý, třetí svět

- dnes už aktuální jen toto označení – ty státy, které neprodělaly proces industrializace (rozvojové země) – zejm. Afrika, jižní Amerika, části Asie
- v některých částech pak urychlená industrializace (Asie, Mexiko)
 - stávají se hospodářsky velmi agilními (Čína, Korea)

Situace zemí třetího světa: nejsou dnes tradičními ani archaickými společnostmi

- pevné státní hranice
 - vysoká míra urbanizace
 - průnik techniky a moderní kultury
- ALE: velmi silná hospodářská závislost na rozvinutých zemích (např. jednodruhové zemědělství)
- : hodně zemědělství
 - : velký rozdíl město x venkov
 - : demokracie obvykle jen formální

Nově industrializované země: velký ekonomický potenciál, protože:

- nízké mzdy
- důraz na vzdělání
- malá ekologická omezení
- málo starých lidí

Odvrácená strana industrializace:

Práce s textem – text 2

- vznik **Rizikové společnosti** (U. Beck)
 - industrializovaná společnost plodí ve svém důsledku větší množství rizik, než kolik dokáže regulovat a odstraňovat
 - ekologická ohrožení
 - koncentrace ničivého potenciálu
 - nekontrolovatelný vědecký výzkum

V současné době (2. polovina 20. století a dále), tvrdí Beck, už není pro společnost hlavním problémem vypořádat se s problémy, které před člověka staví soužití s přírodou, ale řešit problémy, které si člověk vytváří sám – rizika.

Jednoduchá moderna – řeší problémy společnosti technikou, vzděláním, tržním způsobem

Dnešní společnost (riziková) – už tyto rady nemůže přebírat za své, protože ony produkují nové problémy.

ad: ekologie

– ve druhé polovině 20. století rostou obavy z ohrožení přírody člověkem.

- příroda dlouho vnímána jako nekonečný rezervoár surovin a síly, kterou je možno využít.
- to posíleno v 15. století objevem nových kontinentů.
- v 19. století strmý nárůst využívání nerostných zdrojů, stavby silnic,

růst měst.

20. století – Malthus – 1. úvahy o tom, že příroda má hranice, lidstvo se nemůže neomezeně rozšiřovat (v souvislosti s růstem množství lidí – přijdou nemoci nebo války, nebo katastrofy).

Průběh 20. století – obava z vyčerpání surovinových zdrojů

- problém znečištění (+ kácení pralesů)
- problém ozónové díry
- problém oteplování

60. léta – začátek diskuze o mezích hospodářského růstu

- další zvyšování intenzity výroby už nezvyšuje kvalitu života, ale výrazně zvyšuje rizika, se kterými je spojeno
- omezení hospodářského růstu – omezení množství konzumu.

Komplikace problému – nerovnoměrné rozložení konzumu na planetě. (1 Američan mnohonásobně vyšší spotřeba než 1 Afričan (produkce kaka – Afrika spotřebovává jen 3%) (množství toaletního papíru)
Pokud by se konzum měl dorovnat, ekosystém planety se zhroutí.

Zajímavý indikátor: ekologická stopa

- množství přírodních zdrojů, které jedinec spotřebuje v jednom roce (převáděno na hektary)
- USA 9.5/osoba, ČR 5/osoba, Haiti 0,5/osoba
- ekologické meze konzervují majetkové nerovnosti mezi bohatými a chudými

zeměmi

včetně třeba kácení pralesů.

Řešení - omezení množství konzumu v rozvinutém světě – to ale politicky prakticky neproveditelné.

další rizika:

Koncentrace ničivého potenciálu – společnost disponuje takovou silou, která jí umožňuje ohrozit sebe samu stisknutím jednoho knoflíku.

- atomová energie (zbraně, elektrárny) (viz výbuch Černobyli – rak. respondent odchází na Fidži)

- studená válka – závody ve zbrojení (mír udržován tím, že se zdokonalují možnosti zničení nepřítele;

Nekontrolovatelný vědecký rozvoj – ve společnosti neexistuje žádný rozhodovací orgán, který by měl pravomoc říci, které směry zkoumání jsou pro lidstvo přínosné a které nikoliv.

- genetické technologie a manipulace – možnost tvorby předem specifikovaných jedinců

- genetická manipulace rostlin

- rozvoj zbraňových systémů (atomová bomba, vodíková, neutronová)

Existují vlády, ale ty nemají možnost určovat, jaký směr bádání prospěšný a jaký ne.

- neexistuje ani dostatečná povědomost, ani celospolečenský konsenzus (vždy pocit, že vědecké výdobytky mohou být možná i užitečné.

Některé další aspekty současné společnosti (kromě rizikovosti)

Postindustriální, postmoderní, globalizovaná společnost

postindustriální a informační společnost:

- je další vývojovou fází po společnosti industriální (průmyslové)

- většina lidí již nepracuje v průmyslu, ale ve službách (existují tři sektory ekonomiky – zemědělství, průmysl, služby)

- D. Bell 50. léta: v USA poprvé počet lidí ve službách převyšuje počet lidí v průmyslu. (Služby: vzdělávání, stravování, volný čas, ...) (průmysl: přímá výroba)

- do té doby nejtypičtější zaměstnání – tovární dělník, se začíná vytrácet.

- velmi velký důraz se klade na zpracování a správné používání informací (už není důležitá manuální dovednost nebo síla, ale myšlení. – důraz na celoživotní vzdělávání) informace důležitá i celospolečensky – je hlavním strategickým zdrojem (viz vývoj Irska)

- tlak na flexibilitu lidí (stále se učit novým věcem)

- problém stárí

- problém využitelné populace (Willke: 20% bezproblémově zaměstnatelní, 20% nezaměstnatelní, 60% ve stresu)

- zvýhodnění psychicky odolných jedinců

- o úspěchu člověka rozhoduje jeho schopnost zpracovávat informace (učit se, chápat, vymýšlet).

- krize zaměstnanosti v různých průmyslových odvětvích

- rostoucí moc těch, kdo pracují s informacemi nejlépe (vědci, analytici) (viz příklad: odborné komise pro zásadní politické otázky)

- zásadní význam informačních technologií

STUD. ÚKOL: CO JSOU TO INFORMAČNÍ TECHNOLOGIE

- Bell: domněnka, že společnost se začne podobat velké univerzitě. (Univerzita

– specialista na vytváření vědění.)

postmoderní společnost:

- nový typ společnosti, která se hodně liší od společnosti moderní

Moderní společnost: touží po pokroku, má pocit, že dokáže ovládnout svět a budoucnost vidí jako stálé zlepšení.

- postmoderní společnost - toto je podobný mýtus, jako náboženské mýty v tradičních společnostech.

Liotard: Velké vyprávění (ústřední společenský mýtus o tom, co je dobré a co špatné, co je společnost vlastně zač.)

- Moderní společnost má své velké vyprávění právě v mýtu o pokroku, ten se ve společnosti postmoderní vytrácí (už málokdo si myslí, že společnost kráčí ke světlym zítřkům)

- V moderní společnosti má věda monopol na výklad světa (určuje, co je pravda (dřív náboženství) Ve společnosti postmoderní už není nikdo, kdy by tento monopol měl. Začíná se uznávat pluralita pravd. (příklad: náboženství: svět je stvořen Bohem a proto má všechno smysl, je třeba řídit se jeho příkazy. Věda: život vznikl evolucí, vítězí ti nejsilnější a nejprizpůsobivější. Postmoderna: není závazný výklad.)

častá hana i chvála:

+ umožňuje toleranci (nevnucují svou vizi dějin, vycházení s jinými kulturami)

- Nemá pevný základ, na kterém by se dalo stavět (třeba společné mravní hodnoty)

globalizace (globalizovaná společnost)

- pojem skloňovaný ve všech pádech (označováno jako jednoznačně pozitivní i negativní proces)

STUD. ÚKOL: Co chápou pod pojmem globalizace.

o co jde? současná společnost na celoplanetární úrovni stále propojenější

- ekonomicky

- politicky

- kulturně

nejviditelnější aspekty: množství cizího zboží v obchodech, Mc Donald, filmy Disney, debaty o EU, možnost studovat kdekoliv na světě, turistický ruch)

ekonomické propojení: hospodářství nefunguje v rámci států, ale celosvětově

- existence nadnárodních firem (spadají do více států)

- výroba na jednom místě, spotřeba jinde (přeprava výrobků na obrovské vzdálenosti)
- Příklady: původně česká firma Škoda – majitel Volkswagen
 - většina potravin v obchodech – zahraniční
 - největší firmy větší obrat než státní rozpočty – moc

důsledky: možnost efektivizovat výrobu (vyrábí se tam, kde je to nejlevnější)

průnik průmyslu do rozvojových zemí (levnější pracovní síla)
ekonomická závislost chudých států na bohatých (kolik jim umožní dovézt)

obrovská ekonomická a politická síla nadnárodních firem (2/3 světového hospodářství ovlivňuje několik set největších firem)
uzavírání výroby v bohatých zemích
povědomí o mezinárodních nerovnostech

otevřené otázky: je globalizace pro chudé země přínosem nebo ztrátou?

- + vyrábí se tam něco, přináší práci, investice
- vede k závislosti hospodářství chudých zemí na velkých (jednodruhovú výroba)
- neodpovědnost firem za region, kde sídlí (ekologie)

politické propojení: možnost poměrně snadno politicky zasahovat na jiném konci světa a území jiného státu

OSN
globální politické ohrožení (atomové zbraně, terorismus) – potřeba pacifikovat rizikové režimy
spojování hospodářských zájmů států (producenti ropy, Evropa (EU))

kulturní propojení: média umožňují velmi rychlou výměnu informací – snadno vidím, co se děje v Africe

vliv nejsilnějších mediálních obrazů (Disney, soap opery, ...)

mizení regionálních specifik (tradiční malostranské hospůdky)
růst vlivu jednotných např. stravovacích zařízení (Mc Donald)
(viz obavy ze ztráty české identity v EU)

historie: Globalizace není něco zcela nového, ale nabývá historicky neobvyklých rozměrů.